

O KRITIČKOM MIŠLJENJU

Durić, Dejan

Source / Izvornik: **FLUMINENSIA : časopis za filološka istraživanja, 2016, 28, 266 - 270**

Journal article, Published version

Rad u časopisu, Objavljena verzija rada (izdavačev PDF)

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:186:607785>

Rights / Prava: [Attribution 4.0 International](#)/[Imenovanje 4.0 međunarodna](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-07-13**

Repository / Repozitorij:

[Repository of the University of Rijeka, Faculty of Humanities and Social Sciences - FHSSRI Repository](#)

O KRITIČKOM MIŠLJENJU

Iva Rosanda Žigo
(S)MISAO KRITIKE

Koprivnica – Varaždin; Sveučilište Sjever, 2015.

Živimo u kulturi koju karakterizira neprestana zatranosti različitim informacijama, u kojoj se prosječan čovjek jednostavno osjeća dezorijentiranim i izgubljenim, što je rezultat prevlasti masovnih medija u našem vremenu. Stoga je danas izdavanje udžbenika iz područja kritičkoga mišljenja i akademskoga pisanja više nego dobro došao potez. Posrijedi je u svijetu uvriježena praksa te postoje brojni naslovi koji se bavi tim područjem, no uočljivo je da je hrvatska javnost do sada manje-više bila uskraćena za ovakav tip literature. On se svodi na svega nekoliko naslova (primjerice, *Kritičko mišljenje. Priručnik kritičkog mišljenja, slušanja, čitanja i pisanja* (2012) Ive Buchberger), što autorica i ističe u uvodu kao jedan od bitnih poticaja za pisanje knjige. S obzirom na prevladavajuće trendove u odgoju i obrazovanju, sve se veći naglasak stavlja na razvoj kritičkoga mišljenja te mogućnosti i sposobnosti promišljanja, analize i vrednovanja različitih podataka umjesto pasivnoga usvajanja velikoga broja informacija. Upravo je razvoj mogućnosti kritičkoga mišljenja nužan u svijetu u kojem na svakodnevnoj bazi bivamo izloženi velikom broju podataka koje treba filtrirati i interpretirati. Mogućnost aktivnog promišljanja tako postaje predvjetom stvaranja politički aktivnih i društveno odgovornih pojedinaca. Pritom je autorica svjesna da je „kritičko mišljenje” kao termin vrlo heterogen te se često rabi

u krivim kontekstima, a nije lišen niti pomodne uporabe. U uvodu knjige nastoji ponuditi njegovu operativnu definiciju te podcrtati važnost u sagledavanju suvremenoga društva, njegovih kretanja i trendova te poticanja razvoja subjekta koji su sposobni promišljati, analizirati i vrednovati s kritičkim odmakom različite tipove pojava koje se javljaju u svijetu oko njih.

Priručnik (*S*)*misao kritike* ima dobro osmišljenu strukturu koja je dvojne naravi pa se problematika nastoji sagledati s teorijskoga i praktičnoga aspekta. Na navedeno se odnose dvije velike cjeline u koje je djelo podijeljeno: *Kritičko razmišljanje u teorijskom kontekstu* i *Kritičko razmišljanje u tekstualnoj praksi*. U prvome je dijelu naglasak stavljen na definiranje i razvoj pojma te njegovo sagledavanje u recentnim znanstvenim raspravama. U drugome dijelu autorica nastoji praktično primijeniti teorijske spoznaje na niz tekstualnih praksi u rasponu od akademskih i stručnih do novinskih, čime pokazuje i prikazuje različite mogućnosti afirmacije kritičkoga mišljenja te njegovu važnost u svakodnevnom, ali i profesionalnom životu pojedinaca. Knjiga je temeljno namijenjena studentima onih područja koja u praktičnom radu iziskuju visok stupanj razvijenosti kritičke svijesti.

Teorijski aspekt knjige podijeljen je u tri velike podcjeline: *Pristupi proučavanju kritičkog mišljenja*, *Konstitutivni elementi*

kritičkog razmišljanja (u logički orijentiranim pristupima kritičkom mišljenju) i Vitalne komponente kritičkoga razmišljanja.

Pristupi proučavanju kritičkog mišljenja građeni su od triju dijelova. U prvom – *Strategije u definiranju kritičkoga mišljenja kao uvod u pristupe razmatranju pojma kritičkoga razmišljanja* – autorica nastoji skicirati različite pristupe definiranju koncepta kritičkoga mišljenja te nudi pregled recentnih teorijskih analiza koje su nastojale ovu problematiku sagledati iz višestrukih aspekata. Polazište razmatranja je činjenica da je ono vrlo širok termin kojem katkada nedostaje jasnoće te čvrste definicije pa ovaj segment knjige djeluje kao dobar poticaj za promišljanje o onome što taj termin jest i što nije. Autorica kreće od pedagoškoga pristupa koji je bitan zbog razvoja kritičke svijesti tijekom odgoja i obrazovanja te njegove pomoći pri korištenju različitim informacijama te u stvaranju aktivnih subjekata. Uočava da se tematika ne može svesti samo na spomenuti vid jer ona može biti i svojevrsni ‘način života’ koji zahtijeva neprestano razvijanje mehanizama kritičkoga opažanja i promišljanja u pojedincu. Ovaj je pristup mnogo širi, uviđa I. Rosanda Žigo, jer povezuje kritičko s ostalim aspektima mišljenja te je vezano uz cjelokupnu čovjekovu osobnost. Poseban segment razmatranja su razvojni pristupi koji upućuju da se kritičko mišljenje razvija tijekom života, odnosno posrijedi je svojevrsni gradacijski postupak, složena putanja stjecanja kompetencija u čemu bitnu funkciju ima i predmetno specifično znanje, koje ne treba zanemarivati jer je sadržaj bitan. Zaključak koji možemo izvesti je da postoje određeni nesrazmjeri i kolebanja u postavljanju jasnih parameta-

tara na temelju kojih bi se precizno mogao definirati razmatrani koncept.

U drugom – *Doprinosi kognitivne znanosti proučavanju kritičkoga razmišljanja* – predstavlja daljnju razradu problematike iz prethodnog segmenta pa autorica upućuje na činjenicu da je stjecanje znanja i sposobnosti, što je nužno za razvoj kritičkoga mišljenja, neodvojivo od problematike funkcioniranja čovjekova uma. Stoga se ovdje problematika razmatra iz prizme kognitivnih znanosti. U uvodnom se dijelu postavlja kratak pregled filozofske tradicije, a poseban je naglasak stavljen na komputacijsko-reprezentacijsko razumijevanje uma.

U trećem – *Značaj različitih teorijskih pristupa u proučavanju kritičkog mišljenja* – sumiraju se prethodno iznesene pretpostavke pa autorica postepeno, argumentirano i sustavno dolazi do niza parametara koji su bitni za oblikovanje kritičkoga razmišljanja: potreba specifičnoga predmetnoga znanja, emocionalni kapaciteti i okruženje pojedinca, sposobnost učenja i usvajanja različitih vještina, kompetencija, psihofizičke karakteristike, način korištenja vještina kao i razvoj logičkoga zaključivanja, prilikom čega, naglašava, prevladavaju dvije bitne komponente: razum i objektivnost.

Konstitutivni elementi kritičkog razmišljanja (u logički orijentiranim pristupima kritičkom mišljenju) bitno su potpoglavlje prvoga dijela jer postavlja problematiku u kontekst logike, što autorici omogućuje da sustavno prikaže strukturne elemente na kojima je ono temeljeno. Na početku, da čitatelja uvede u područje, nudi kratak pregled povijesnoga razvoja područja da bi se nakon toga osvrnula na odnos neformalne logike i kritičkoga mišljenja koji

se često poistovjećuju pa ističe da *upravo neformalna logika pruža smjernice za rasuđivanje u kompleksnim, nedovoljno jasnim situacijama s kojima se susreće u svakodnevnom životu*. Stoga I. Rosanda Žigo u nastavku sagledava argumente i argumentiranje jer oni imaju temeljnu poziciju u oblikovanju kritičkog mišljenja te čitatelja upoznaje sa sastavom i vrstama argumentata, što potkrepljuje brojnim primjerima kako bi što jasnije upoznala s tematikom. Također se bavi analizom i interpretacijom informacija, što je isto popraćeno brojnim primjerima koji čitatelju olakšavaju praćenje. Posebnu pažnju posvećuje zaključivanju jer je ono bitno u oblikovanju argumentiranja te postavljanju sudova. Zaključivanje klasificira prema vrstama te ih oprimjeruje. Poseban aspekt razmatranja vezan je uz jezik jer je on medij koji se najčešće koristi prilikom izražavanja, iznošenja stavova i sudova, napose u govorenoj i pisanoj komunikaciji. Komunikacija je zato bitan konstitutivni element oblikovanja kritičkoga mišljenja, što usložnjava činjenica da je jezik vrlo složen sustav te ova problematika, kako nas djelo upozorava, još uvijek nije dovoljno istražena. Posebno se razmatraju načela istine, objektivnosti i subjektivnosti te autorica zaključuje da *što je pojedinac sofisticiraniji, to će više u svoje prosuđivanje i mišljenje uključiti dozu subjektivnosti, emocionalne reakcije, znanje i jezik*. Potpoglavlje završava sagledavanjem dijaloške prirode kritičkoga mišljenja jer proces promišljanja i vrednovanja uvijek je vezan uz stavove drugih koje usvajamo, vrednujemo, interpretiramo pa naša promišljanja korespondiraju s promišljanjima drugih, ali se često i iznose te prenose u dijaloškoj formi, bilo da je riječ

o govorenom ili pisanom iskazu. Mogućnost komunikacije, iznošenje i artikuliranje naših stavova bitan je element procesa pa autorica čitatelja upoznaje s nizom formi komunikacije.

Potpoglavlje *Vitalne komponente kritičkoga razmišljanja* osvjetljava još jedan bitan aspekt, koji je, smatra I. Rosanda Žigo, do sada mahom bio ostavljen po strani te se intenzivnije razvija unatrag nekoliko desetljeća, a posrijedi je biološko-psihološki aparat čovjeka. Sagledava se uloga mozga, emocija i svijesti. Autorica kreće od mozga jer je riječ o organu koji uvelike svojom strukturom određuje naše mogućnosti mišljenja, učenja, komuniciranja i razumijevanja. Skicira različite metode proučavanja mozga – od električnoga snimanja i skeniranja do sagledavanja na koji način mozak vrši operacije i procese te utječe na organizaciju govora. Emocijama je posvećen velik dio potpoglavlja, to više što autorica uočava da im se tek nedavno počela pridavati veća pažnja u proučavanju kritičkoga mišljenja, a njihov utjecaj može biti velik i poticajan, posebice u kontekstu donošenja odluka. Čitatelja pregledno uvodi u područje nudeći definiciju emocija, razmatra njihovu biološku i kulturološku uvjetovanost da bi se usmjerila na odnos emocija i kritičkoga mišljenja. Sama dijaloška struktura ovoga procesa tako upućuje da osobe uključene u razmjenu mišljenja moraju imati razvijen osjećaj empatije jer trebaju uvažavati jedno drugo i katkada suprotstavljene stavove, a bitna je i intelektualna znatiželja. I. Rosanda Žigo upućuje da emocije mogu biti temeljem kritičkog razmišljanja, utjecati na njegov proces ili pak nastati iz njega, također mogu imati bitnu ulogu u poticanju ili otežavanju procesa te biti okidač za njega. Potpoglavlje

završava razmatranjem problematike svijesti te njezina odnosa prema kritičkom mišljenju.

Kritičko razmišljanje u tekstualnoj praksi nastoji približiti problematiku svima kojima će to biti potrebno u neposrednoj i konkretnoj primjeni, a navedeno se čini kroz paralelnu analizu novinskih, stručnih i akademskih tekstova da bi se prikazalo kako proces funkcionira u različitim kontekstima. Pritom autorica ističe da je bitna i medijska pismenost s obzirom na mogućnost odgovarajuće analize podataka, žanrovskih, formalnih i tipoloških konvencija te društveno-kulturnoga konteksta koji se nalaze u pozadini.

Ovaj se segment sastoji od četiriju poglavlja: *Kritičko mišljenje – pogled u svijet novih značenja*, *Kritičko mišljenje kao novinsko mišljenje*, *Kritičko mišljenje u stručnim publikacijama* i *Kritičko mišljenje u akademskom pismu*.

Kritičko mišljenje kao novinsko mišljenje nastoji upoznati čitatelje s osnovnim karakteristikama književne, kazališne i filmske kritike koja se objavljuje u dnevnom ili tjednom tisku, dakle, medijima koji su namijenjeni širokoj publici te nisu specijalizirani za spomenuta područja. Stoga i imaju specifične odlike koje upravo proizlaze iz naravi samih medija. Autorica sugerira koja bi znanja i kompetencije dobar kritičar za svako područje trebao imati – od poznavanja oblikotvornih, stilskih i teorijsko-metodoloških parametara do visoke razine pismenosti. Također uočava da kritički osvrti kao novinsko mišljenje mahom imaju populistički pristup, informativan, koji sugerira treba li djelo pogledati/pročitati ili zaobići u širokom luku. Stilskom fakturom su jednostavne, lišene kompleksnijeg metajezika kako bi

bile prijemčive prosječnoj publici koja isključivo traži informaciju. Ovlaš su dotaknute tematske i strukturne karakteristike, no mahom nedostaje složenijega analitičkog zahvata u djelo o kojem se prosuđuje. Navedene stavove oprimjeruje nizom kritika iz dnevnoga tiska. I. Rosanda Žigo zaključuje da novinska kritika ne razvija kritičko mišljenje u mjeri u kojoj bi to trebala činiti, što nije krivica samih kritičara, nego prevladavajućega populizma u društvu, komercijalizacije medija i uređivačkih politika. Stoga smatra da su za navedeno podesnije stručne publikacije, kojima se bavi u podcjelini *Kritičko mišljenje u stručnim publikacijama*. One su namijenjen užem spektru publike, koja je bolje upoznata s književnim, kazališnim ili filmskim područjem. Kao bitne karakteristike ovoga tipa navodi esejiziranost, problematiziranje društvenih i kulturnih pitanja, povezivanje kulturalne i književne teorije, korištenje stručnoga diskursa koji sugerira prijelaz prema akademskoj kritici, njegovanje stilskih osobitosti svakoga pojedinoga kritičara, uz načela objektivnosti i logičnosti. Time kritika u stručnim publikacijama nudi sustavniji i detaljniji, razrađeniji i argumentiraniji uvid u određene književne, kazališne i filmske fenomene, što nastoji ilustrirati primjerima iz prakse.

Kritičko mišljenje u akademskom pismu donosi četiri znanstvene studije: *Užitak – temelj egzistencije* (o romanu Justine Markez de Sadea), *Žensko pismo kao vrijedna kategorija*, *Kazališna pozornica kao scenski reljef* (o redatelju Vladi Vukmiroviću), *Žudnja Drugoga* (o filmu *Mulholland Drive* Davida Lyncha) kojima autorica potkrjepljuje uvodne postavke o kritičkom mišljenju u oblasti akademskog pisma.

Izdvaja prevlast znanstvenog diskursa, polemički ton, korištenje odgovarajućih teorijskih postavki i izvora, nužnost znanstvenog istraživanja, kao i striktnije oblikotvorne i stilske odrednice.

(S)misao kritike koristan je i dobro oblikovan udžbenik koji uspijeva predstaviti čitateljima na razumljiv i prijemčiv način temeljne elemente nužne za razumijevanje i razvijanje kritičkoga razmišljanja.

Dejan Durić